

waarmee een dergelijke disciplineringsstrategie wordt aangenomen, de vage en heterogene verwijzingen naar van alles en nog wat uit de periode vóór 1945, wekt weinig vertrouwen. Dit negatieve oordeel wordt nog eens bevestigd door de wijze waarop geschetst wordt hoe personalisme en denken over 'de gemeenschap' in de eerste naoorlogse jaren van invloed waren op de idealen van Goed Wonen: wazige analyses, gebaseerd op gebrekkige literatuur en veel redeneringen die in Amerika worden aangeduid als 'guilt by association'. Maar geschiedenis is ook niet het terrein van deze kunsthistorica, dat is meer de filosofie en wel in de Heidegger-variant. Goed Wonen stond voor het streven rationeel na te denken over wonen en inrichten, maar dat gaat natuurlijk uit van het eenzijdig (zo niet onzinnig) streven naar het 'abstracte euclidische ruimtebegrip', wat maar leidt tot het proberen vast te leggen van verschillende functies in de woning (eten, schoonmaken, slapen etc.) in tabellen, schema's en vaste maatvoeringen. Haaks daarop staat het veel mooiere existentiële begrip van ruimte als 'gestalte geven vanuit de persoonlijke ervaring'. Daarmee til je als het ware het wonen boven het concrete uit! Niet alleen kan je dus ook in een gedicht wonen, maar meermomvattend valt wonen dan te zien als 'zijn in de ruimte'. Goed Wonen gaf hier wel een beetje ruimte voor, dankzij enige belangstelling voor de Utrechtse fenomenologen (Langeveld, Buytendijk, Van Lennep, Kwant). Juist omdat fenomenologie te zien valt als een soort pre-postmodernisme ('het grote verschil tussen fenomenologie en objectieve wetenschap bestaat uit het ontbreken van verklaringen en vaste gegevens'), was dat wel aardig. Maar het was niet genoeg, zoals wel blijkt uit de clichématige beelden die in de fenomenologie over de vrouw werden geventileerd (Buytendijk!). Maar dat was nog heilig vergeleken bij die 'euclidische' richting, want die had het zelden of nooit over de vrouwen presenteerde zich algemeen, dat wil zeggen sexe-neutraal. Om dat dan vervolgens te kunnen doorgronden dient men te gaan deconstrueren (Jacques Derrida) en bovendien oog te hebben voor seksuele differentie (Luce Irigaray). Pas dan blijkt het ongezegde te betekenen dat vrouwen meestal stilzwijgend ondergeschikt werden gemaakt aan de rationele mannelijke orde. Na deze halsbrekende exercities wordt tenslotte een en ander nog eens gedemonstreerd aan de hand van een beperkt aantal modelwoningen. Verschillende medewerkers van Goed Wonen hebben zich in het kader van dit onderzoek laten interviewen. Het is niet verwonderlijk dat ze met enige verbijstering en ontredering kennis hebben genomen van het eindresultaat. Het valt slechts te hopen dat er eens een historische dissertatie wordt geschreven over hun mooie, nuttige en verstandige activiteiten.

P. de Rooy

G. M. J. Veldkamp, *Herinneringen 1952-1967. Le carnaval des animaux politiques*, P. G. T. W van Griensven, J. M. M. J. Clerx, éd. ('s-Gravenhage: Sdu Uitgeverij Koninginnegracht, 1993, xx + 230 blz., ISBN 90 12 08044 4).

Deze politieke memoires van KVP-politicus Gerard Veldkamp doen verslag van een vijftienjarige loopbaan, begonnen als staatssecretaris van economische zaken onder minister Zijlstra in 1952 en afgesloten als minister van sociale zaken en volksgezondheid in het kabinet-Zijlstra in 1967. Veldkamp is ongetwijfeld een der zeer groten geweest van de naoorlogse christen-democratische sociale politiek en zijn naam is vooral verbonden geraakt met de invoering van de WAO in de glorieperiode van de Nederlandse verzorgingsstaat in de jaren zestig. Pas geruime tijd, bijna twintig jaar, na het neerleggen van het ministerambt stelt Veldkamp zijn politieke herinneringen op schrift, wat eind augustus 1990 resulteert in een concept-manuscript van 652

pagina's. Het onverwachte overlijden van Veldkamp op 15 september 1990 breekt de onderhandelingen over uitgave van het manuscript wreed af. Dankzij de bemoeienissen van Veldkamps dochter is het tenslotte toch tot een publikatie gekomen, zij het in een door Van Griensven en Clerx, medewerkers van het Centrum voor parlementaire geschiedenis te Nijmegen, sterk ingekorte bewerking van ruim 200 pagina's. Wat resulteert is een boeiende blik in de gaarkeuken van onze nationale politiek door een erudiete, somtijds ernstige maar bovenal ironiserende participant en observateur. Ofschoon Veldkamp in een inleidende, en mijns inziens volstrekt overbodige, beschouwing verantwoording meent te moeten afleggen van de superieure wetenschappelijke merites van zijn memoires is zijn studie, gelukkig!, in hoge mate subjectief en ontleent zijn charme vooral aan de, bijwijlen hilarische, schets van de omgangsvormen onder de toenmalige politieke top van het land en aan de openhartige beschrijving van de persoonlijke eigenaardigheden der politieke elite. De naar hartelust intrigerende Schmelzer, een wenende Marga Klompé die vindt dat Veldkamp 'aardiger' voor haar moet zijn, ARP-er Roolvink die emotioneel uitroept dat 'God de Heer hem op Sociale Zaken had geplaatst' en vele andere rariteiten passeren de revue in wat inderdaad een 'carnaval des animaux politiques' genoemd mag worden en waarbij de nogal ijdele Veldkamp zichzelf, al dan niet terecht, een der weinige recht ter been staande politici acht.

Veldkamps gedrevenheid figuren als Romme, Beel, Zijlstra, Marijnen, Cals en vele anderen vanuit de werking van het politieke bedrijf zelf te typeren en, zoals ten aanzien van bijvoorbeeld Schmelzer, te ontluisteren maakt het boek zeker uiterst leesbaar, maar verschaft het anderzijds een te -gedetailleerd, beschrijvend en anekdotisch karakter. Te weinig heeft Veldkamp zich geworpen op een meer methodische analyse van de werkingen van het politieke bedrijf ofschoon de, helaas veel te beknopte, paragraaf over de machtsverhoudingen binnen de KVP (21 -22) duidelijk maakt dat hij zich bewust is geweest van het belang van een dergelijke aanpak. Teleurstellend in dit verband is ook de merkwaardig korte beschouwing die Veldkamp wijdt aan de toch niet onbelangrijke 'Nacht van Schmelzer' die, volgens hem, kon plaatsgrijpen omdat 'een stroming binnen de top van de partij [bedoeld wordt de KVP, H. B.] het nuttiger vond om nauwere banden met de VVD aan te halen' (178). Nu moet bij deze interpretatie eerlijkheidshalve het voorbehoud worden gemaakt, dat de door beide bewerkers gepleegde drastische inkorting van het oorspronkelijke manuscript het brokkelige en anekdotische karakter der memoires in de hand kan hebben gewerkt. Ik vond het in ieder geval een nogal curieuze gewaarwording geconfronteerd te worden met de zeer talrijke uitwismanoeuvres, aangeduid door drie kastlijntjes (—), waarbij om onduidelijke redenen soms wel en soms niet is aangegeven wat de bewerkers tot een dergelijke vergaande ingreep heeft bewogen. Waarom bijvoorbeeld een ongetwijfeld boeiende discussie tussen PvdA-lid J. J. A. Berger en staatssecretaris Veldkamp op 27 juni 1961 over de algemene kinderbijslagwet integraal en zonder verdere omhaal van woorden is geschrapt, komt men niet te weten (67). Er doen zich veel meer van deze nogal eigengereide ingrepen voor, die het manuscript zullen hebben omgetoverd tot een commercieel verhandelbaar produkt, maar die óók doen twifelen aan het ethisch en wetenschappelijk verantwoorde gehalte van een dergelijke posthume uitgave.

Rest te vermelden dat het boek is verlicht met vele foto's uit het politieke leven van Veldkamp en met fraaie, op de toenmalige aktualiteit toegesneden, politieke spotprenten.

Henny Buiting

J. W. ten Doesschate, *Asielbeleid en belangen. Het Nederlandse toelatingsbeleid ten aanzien van vluchtelingen in de jaren 1968-1982* (Dissertatie Nijmegen 1993; Hilversum: Verloren, 1993, 249 blz., ISBN 90 6550 373 0).

In de afgelopen jaren is een aantal belangwekkende publikaties verschenen over het vreemdelingen- en vluchtelingenbeleid in de afgelopen eeuwen. Zo behandelde Bob Moore het beleid jegens joodse vluchtelingen in de jaren 1933-1940 (*Refugees from Nazi Germany*, Dordrecht, 1986), terwijl Marij Leenders in haar proefschrift (*Ongenode gasten*, Hilversum, 1993) een uitgebreide beschouwing wijdde aan de periode 1815-1938. Voor de jaren 1938-1940 tenslotte beschikken we over de hoogst interessante bronnenpublicatie van Corry Berghuis (*Joodse vluchtelingen in Nederland*, Kampen, 1990).

Historische beschouwingen over het Nederlandse naoorlogse vreemdelingen- en vluchtelingenbeleid zijn daarentegen erg schaars. In deze lacune is nu voor een deel voorzien door de gedegen dissertatie van de Nijmeegse historicus Ten Doesschate, die in 1985 afstudeerde op een daarna veel geciteerde doctoraalscriptie over het toelatingsbeleid ten aanzien van Hongaarse vluchtelingen. In de traditie van het Nijmeegse Instituut voor rechtssociologie, waar Ten Doesschate zijn onderzoek uitvoerde, heeft de auteur zich vooral gericht op de wijze waarop rechtsregels in de praktijk zijn uitgevoerd en hoe uiteenlopende belangen het beleid jegens vluchtelingen hebben beïnvloed.

Het boek, waaraan een uitgebreid en minutieus archiefonderzoek in de semi-statische archieven van buitenlandse zaken en justitie ten grondslag ligt, is voor een groot deel gewijd aan een reconstructie van het asielbeleid ten aanzien van acht groepen vluchtelingen in de periode 1968-1982. Het beginjaar is gekozen, omdat er na de komst van de Hongaren in 1956 enige tijd nauwelijks vluchtelingen naar Nederland kwamen. Pas met de onderdrukking van de democratische beweging in Praag door de Russische troepen in 1968 kwam aan dit intermezzo een einde. Het eindjaar hangt samen met de bepalingen voor inzage van dossiers. Het aldus gekozen tijdvak bevat echter meer dan genoeg materiaal om de centrale onderzoeksvraag, 'welke factoren hebben het beleid beïnvloed en wat is hun relatieve invloed' (13-14), te beantwoorden. In de jaren zeventig ontstonden namelijk belangrijke wereldwijde vluchtelingenstromen, die ook Nederland niet onberoerd lieten. Ten Doesschate onderscheidt de volgende vier: 1 Oost-Europeanen; 2 Latijns-Amerikanen; 3 Aziaten en Afrikanen en tenslotte minderheidsgroepen uit Turkije en het Midden-Oosten. Deze groepen, onder welke Tsjechen, Oegandezers, Chilenen en Vietnamezen, worden vervolgens uitgebreid en overzichtelijk behandeld in het lijvige kernhoofdstuk. Dit is door zijn documentaire en beschrijvende opzet bij uitstek bruikbaar als een soort naslagwerk. In het erop volgende hoofdstuk gaat de auteur in op de belangen die aan het gevoerde beleid ten grondslag liggen. Hij besteedt daarin veel aandacht aan de volgende zes 'belangen': buitenlandse betrekkingen; de UNHCR (hoge commissaris voor de vluchtelingen); de arbeidsmarkt; de opvangmogelijkheden en integratiekansen; het recht en de belangenorganisaties voor vluchtelingen. In de conclusie ten slotte poogt Ten Doesschate vast te stellen hoe deze factoren op elkaar hebben ingewerkt en wat hun relatieve betekenis is geweest.

Hoewel de auteur tal van interessante en belangwekkende observaties doet, waarover zo dadelijk meer, wordt het betoog regelmatig vertroebeld door het gekozen analytische kader. We zien dit vooral bij het hierboven genoemde zestal 'belangen', waaraan in de conclusie nog drie andere worden toegevoegd: gezinshereniging; veiligheidsbelangen en tenslotte de politieke signatuur van de kabinetten. Nu zijn al deze zaken op zich van belang om de ontwikkeling van het vluchtelingenbeleid te kunnen begrijpen, maar wel van nogal ongelijksoortige aard. Het is bijvoorbeeld verwarrend dat 'de opvangmogelijkheden en integratiekansen' als een 'belang'